

SUN'IY INTELLEKT BILAN BOG'LIQ HUQUQIY MUAMMOLAR: SUN'IY INTELLEKT TARAQQIYOTI DAVRIDAGI MURAKKABLIKARNI NAVIGATSIYA QILISH.

Aliyev Ilhomjon

Jahon iqtisodiyoti va diplomatiya universiteti

Xalqaro huquq fakulteti

birinchi bosqich magistranti.

Email: ilhomaliyevv2@gmail.com

Tel: +998882060909

ANNOTATSIYA:

Sun'iy intellekt (AI) tez sur'atlarda raqamli texnologiyalar, sog'liqni saqlash va moliyadan tortib qonun va boshqaruvgacha bo'lgan turli sohalarga chuqur ta'sir ko'rsata oladigan kuch sifatida paydo bo'ldi. AI innovatsiyalar va samaradorlik uchun ulkan potentsialni taqdim etsa-da, uning keng qo'llanilishi ham ko'plab huquqiy mulohazalar va muammolarni keltirib chiqaradi. Ushbu maqola javobgarlik, shaffoflik, tarafkashlik va kamsitish, intellektual mulk va shaxsiy daxlsizlik kabi inson huquqlariga taalluqli mavzularni o'z ichiga olgan AI bilan bog'liq murakkab huquqiy masalalarni chuqur o'rganadi. Har tomonlama tahlil qilish orqali ushbu maqola AI atrofidagi ko'p qirrali huquqiy landshaftni yoritishga va rivojlanayotgan AI davrida ushbu muammolarni hal qilish bo'yicha tushunchalarni taqdim etishga qaratilgan. Shuningdek, u tegishli xalqaro hujjatlarni o'rganadi va ushbu dolzarb masalalarni hal qilish uchun foydali yechimlarni taklif qiladi.

KALIT SO'ZLAR: *Sun'iy intellekt (AI), huquqiy yechim, javobgarlik, shaffoflik, tarafkashlik, diskriminatsiya, intellektual mulk, maxfiylik, raqamli texnologiya.*

KIRISH:

Sun'iy intellekt (AI) murakkab algoritmlar yordamida turli sohalarda, jumladan, innovatsiyalar, raqamli texnologiyalar va boshqa avtomatlashtirilgan tizimlarda qarorlar qabul qilish, rejalashtirish, o'rganish va fikrlash kabi jarayonlar landshaftini belgila olish imkoniyatiga ega bo'lgan keng qamrovli sistema hisoblanadi. Shuningdek, bashoratli tahlil va avtonom tizimlardan tortib, tillarni tarjima qilish va robototexnikagacha, AI texnologiyalari vazifalarni bajarish va turli funksiyalarni amalga oshirish usullarini yangi pog'onaga olib chiqdi. Biroq, AI jamiyatning turli sohalariga kirib borishda davom etar ekan, u diqqat bilan ko'rib chiqish va tartibga solishni talab qiladigan bir qator huquqiy murakkabliklar va muammolarni keltirib chiqardi. Ushbu maqola hisobdorlik, shaffoflik, tarafkashlik va kamsitish, intellektual mulk va shaxsiy daxlsizlikni o'z ichiga olgan AI bilan bog'liq murakkab huquqiy

muammolarni o'rganadi. Ushbu o'lchovlarning har birini o'rganib chiqib, ushbu maqola AIning huquqiy oqibatlarini yoritishga va sun'iy intellekt rivojlanishi davrida rivojlanayotgan huquqiy landshaftning har tomonlama istiqbolini taqdim etishga intiladi.

ASOSIY QISM.

Aida javobgarlik:

Sun'iy intellekt bilan bog'liq eng muhim huquqiy masalalardan biri javobgarlik bilan bog'liq - AI tizimlari tomonidan qabul qilingan harakatlar va qarorlar uchun javobgarlikni belgilash va ularni aniqlashdir. An'anaviy qaror qabul qilish jarayonlaridan farqli o'laroq, AI ko'pincha murakkab algoritmlar va tizimni o'rganish modellari orqali ishlaydi, bu esa mas'uliyatni belgilashni qiyinlashtirishi mumkin. AI tizimi salbiy qaror yoki natijaga sabab bo'lganda, kim javobgar bo'lishi kerak - ishlab chiquvchimi, foydalanuvchimi yoki AI tizimining o'zimi, degan savollar tug'iladi. Bu AI bilan bog'liq zarar yoki xatolik holatlarida javobgarlik va qonuniy javobgarlikni belgilash haqidagi asosiy savollarni keltirib chiqaradi.

AI qarorlarini qabul qilishda shaffoflik:

AI qarorlarini qabul qilish jarayonlarining shaffofligi yana bir muhim huquqiy tashvishdir. AI tizimlarining murakkab ichki ishi, xususan, chuqur o'rganish va neyron tarmoqlari bilan ta'minlanganlar ko'pincha shaffoflikdan mahrum bo'lib, AI tomonidan ishlab chiqarilgan qarorlar ortidagi mantiqiy fikrni aniqlashni qiyinlashtiradi. Kredit reytingi, ishga yollash jarayonlari va prognozli tahlillar kabi kontekstlarda AI algoritmlarida shaffoflikning yo'qligi adolat, oqilonalik va qonuniy standartlarga muvofiqlik bilan bog'liq xavotirlarga olib kelishi mumkin. Ushbu huquqiy muammo AI texnologiyalariga xos bo'lgan mulkiy manfaatlar va tijorat sirlarini himoya qilgan holda, AI bo'yicha qarorlar qabul qilishda shaffoflikni ta'minlovchi me'yoriy-huquqiy baza va standartlarni belgilashdan iborat.

AI tizimlarida tarafkashlik va diskriminatsiya:

AIning tarafkashlik va diskriminatsiyaga moyilligi e'tiborni talab qiladigan yana bir muhim ahamiyatga ega huquqiy muammolardan biridir. AI tizimlari, noto'g'ri ma'lumotlar to'plamlari taqdim etganda yoki o'ziga xos tomonlar bilan dasturlashtirilganda, ijtimoiy nomutanosiblik va noto'g'ri qarashlarni davom ettirishi yoki kuchaytirishi mumkin. Ushbu huquqiy muammoni hal qilish AI tizimlarida tarafkashlik va diskriminatsiyaning ta'sirini yumshatish uchun ma'lumotlarni boshqarish, algoritmik adolat va tartibga solish nazoratini o'z ichiga olgan ko'p qirrali yondashuvni talab qiladi.

Intellektual mulk va mualliflik huquqi:

AI va intellektual mulk (IP) qonunining kesishishi qiyinchiliklar va imkoniyatlar bilan ajralib turadigan nozik huquqiy hududni taqdim etadi. Sun'iy intellekt tomonidan yaratilgan kontentning mualliflik huquqi, AI innovatsiyalarining patentga layoqatliligi

va sun'iy intellekt tomonidan yaratilgan ixtirolarning himoyasi kabi muammolar AI rivojlanishini belgilangan IP me'yorlari bilan muvofiqlashtirishga qodir bo'lgan printsiplar va asoslarni talab qiladigan murakkab huquqiy savollarni tug'diradi. Masalan, mamlakatlar o'rtasidagi xalqaro nizolar va urushlar davrida AI yarata oladigan kontent orqali axborot hujumini uyushtirish mumkin. Bunday vaziyatda, albatta, AI ustidan huquqiy nazoratni o'rnatish va bunday maqsadda foydalangan shaxslar yoki tashkilotlarga nisbatan javobgarlikni belgilash dolzarb masalaga aylanadi¹.

AIning maxfiylikka ta'siri:

AIning ma'lumotlarni tahlil qilish, biometrik tanib olish va kuzatuvdagi roli kengayib borayotgani shaxsiy hayotga chuqur ta'sir ko'rsatadi va murakkab huquqiy landshaft bilan yakunlanadi. AI tizimlari katta hajmdagi shaxsiy ma'lumotlarni qayta ishlayotganligi sababli, ma'lumotlar maxfiyligi, rozilik va intruziv kuzatuv potentsialiga oid xavotirlar birinchi o'ringa chiqdi. AI va shaxsiy daxlsizlik bilan bog'liq huquqiy nutq innovatsiyalarni ta'minlash va shaxsiy daxlsizlik huquqlarini himoya qilish, AI va maxfiylik o'rtasidagi o'zaro bog'liqlikni boshqarish uchun mustahkam tartibga solish mexanizmlari va axloqiy ko'rsatmalarni talab qilish o'rtasidagi muvozanatni talab qiladi. Bu kabi murakkabliklar Yevropa Ittifoqining "Ma'lumotlarni himoya qilish bo'yicha umumiy reglamenti" qoidalariga zid keladi².

Normativ asoslar va axloqiy mulohazalar:

AI bilan bog'liq ko'p qirrali huquqiy muammolarga javoban, me'yoriy-huquqiy bazalar va axloqiy mulohazalar ko'proq e'tiborni tortdi. Hukumatlar va xalqaro tuzilmalar sun'iy intellektni boshqarish bo'yicha qoidalar va yo'riqnomalarni ishlab chiqishga intildi, ular AIning axloqiy loyihalash tamoyillaridan tortib, mas'uliyatli sun'iy intellektni qo'llash asoslarigacha loyihalar ishlab chiqishdi. Sun'iy intellektning huquqiy va axloqiy jihatlari sun'iy intellektga oid me'yoriy hujjatlarni ishlab chiqish, sun'iy intellektni joriy etish bo'yicha axloqiy me'yorlarni o'rnatish va AI texnologiyalaridan xavfsiz va adolatli foydalanishni ta'minlash tamoyillarini shakllantirish kabi tashabbuslarni ilgari surdi.

Jumladan, Iqtisodiy hamkorlik va taraqqiyot tashkiloti (OECD) xalqaro inson huquqlari va demokratik qadriyatlarni hurmat qiladigan sun'iy intellektga oid ishonchli tamoyillarni ilgari surdi hamda ushbu tamoyillar 2016-yilda OECDga a'zo mamlakatlar tomonidan tegishli Kengashning AI bo'yicha tavsiyanomasini ma'qullaganlaridan so'ng

¹ Yeung, K. (2017). "Algorithmic Regulation: Autonomy, Anticipation, and the Making of Machine Learning Systems." *Regulation & Governance*, 12(2), 194-210.

² European Commission. (2018). *Communication from the Commission to the European Parliament, the European Council, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions: Artificial Intelligence for Europe.*

qabul qilingan. Ular davlat siyosati va strategiyasi bo'yicha aniq tavsiyalarni o'z ichiga va ularning umumiy ko'lami butun dunyo bo'ylab AI yaratgan va yaratishi mumkin bo'lgan ishlanmalarga qo'llanilishini ta'minlaydi va tartibga soladi³.

Shuningdek, Birlashgan Millatlar Tashkilotining "Biznes va inson huquqlari bo'yicha asosiy tamoyillari" garchi sun'iy intellektga xos bo'lmasa-da, bu tamoyillar sun'iy intellekt sohasiga, xususan, u bilan bog'liq inson huquqlari masalalarini hal qilishda kengaytirilishi mumkin. Ushbu tamoyillarni sun'iy intellektni boshqarish tizimlariga integratsiyalash orqali hukumatlar va korxonalar sun'iy intellektning inson huquqlariga ta'sirini, ayniqsa xalqaro biznes kontekstlarida yaxshiroq hal qilishlari mumkin. Bundan tashqari, Yevropa Ittifoqining "Ma'lumotlarni himoya qilish bo'yicha umumiy reglamenti" maxfiylik va havfsizlik uchun keng qamrovli asos bo'lib xizmat qiladi.

Huquqiy muammolarni hal qilish uchun yechimlar:

1. *Xalqaro standartlarni uyg'unlashtirish:* AIga oid xalqaro standartlar va qoidalarni uyg'unlashtirishga qaratilgan sa'y-harakatlar yurisdiksiyalar bo'yicha huquqiy noaniqliklar va nomutanosibliklarni yumshatishi mumkin. Xalqaro hamkorlik va AIga oid xalqaro shartnomalar yoki protokollarni ishlab chiqish izchil huquqiy boshqaruv uchun asos yaratadi.

2. *Mas'uliyatni aniq taqsimlash:* AI bilan bog'liq zarar holatlarida javobgarlikni taqsimlashning aniq va izchil tamoyillarini o'rnatish huquqiy aniqlikni ta'minlaydi va transchegaraviy kontekstda ta'sirlangan tomonlar uchun adolatli va samarali murojaat qilish imkonini beradi.

3. *Axloqiy ta'sirni baholash:* Axloqiy ta'sirni baholashni sun'iy intellektni ishlab chiqish va qo'llash jarayonlarining bir qismi sifatida kiritish xalqaro kontekstdagi axloqiy muammolarni aniqlash va hal qilishga yordam beradi, mas'uliyatli va huquqiy jihatdan tartibga solingan AI amaliyotlarini targ'ib qiladi.

4. *Kengaytirilgan transchegaraviy ma'lumotlarni boshqarish mexanizmlari:* Turli huquqiy bazalarni hurmat qiladigan transchegaraviy ma'lumotlarni boshqarish mexanizmlarini ishlab chiqish xalqaro AI operatsiyalarida ma'lumotlardan mas'uliyatli va mos ravishda foydalanishni osonlashtirishi va shu bilan ma'lumotlarni himoya qilish hamda maxfiylik qoidalaridagi ziddiyatlarni kamaytirishi mumkin.

Xulosa qilib aytadigan bo'lsak, xalqaro kontekstda AI bilan bog'liq huquqiy muammolar murakkab va ko'p qirrali bo'lib, javobgarlik, ma'lumotlarni himoya qilish, axloq va intellektual mulkni qamrab oladi. Ushbu muammolarni hal qilish xalqaro huquqiy asoslar, tamoyillar va hamkorlikdagi yechimlarni o'zida mujassam etgan

³ OECD. (2019). OECD Principles on Artificial Intelligence. This publication outlines the OECD's principles and recommendations for the responsible stewardship of trustworthy AI, reflecting the need for international consensus on ethical AI governance.

kompleks yondashuvni talab qiladi. Tegishli xalqaro hujjatlardan foydalanish va global miqyosda hamkorlikni rivojlantirish orqali sun'iy intellektning huquqiy murakkabliklarini yo'lga qo'yish, mas'uliyatli sun'iy intellekt amaliyotlarini ilgari surish va AIning o'zaro bog'langan dunyoda asosiy qadriyatlar, qonunlar va huquqlarga mos kelishini ta'minlash mumkin.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Schwab, K. (2016). The Fourth Industrial Revolution. World Economic Forum.
2. Yeung, K. (2017). "Algorithmic Regulation: Autonomy, Anticipation, and the Making of Machine Learning Systems." *Regulation & Governance*, 12(2), 194-210.
3. European Parliament. (2020). Legislative and policy options to ensure compliance with fundamental rights in the development and deployment of artificial intelligence.
4. UNESCO. (2020). Recommendation on the Ethics of Artificial Intelligence.
5. OECD. (2019). OECD Principles on Artificial Intelligence.
6. Grotius Centre for International Legal Studies. (2020). Artificial Intelligence and International Law.
7. Floridi, L., & Cowls, J. (2019). A Unified Framework of Five Principles for AI in Society. *Harvard Data Science Review*, 1(1).
8. European Commission. (2018). Communication from the Commission to the European Parliament, the European Council, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions: Artificial Intelligence for Europe.
9. Choo, K. K. R. (2018). *Cybercrime and Digital Forensics: An Introduction*. Springer.
10. Berdahl, L., & Sonderhoff, M. L. (2020). The AI Challenge for Legal Firms: A Systematic Analysis of Contract Analysis Tools. In *International Conference on Business Information Systems*. Springer, Cham.